

## Або деякі штрих з історії щодо передумов земельних реформувань на Прикарпатті □ □ □ □

***2 березня Михайлу Сергійовичу Горбачову - виповнився ювелей.***

**Хто і щоб не говорив, - а поринути в спогади доречно...**

Критичне становище, в якому опинився СРСР у середині 80-х років, диктувало необхідність радикальних перетворень. Поворот у внутрішній і зовнішній політиці почався, коли на квітневому (1985 р.) Пленумі ЦК КПРС Горбачов уперше заявив про потребу докорінних змін в економіці і політиці, соціальному й духовному житті. Тому квітень 1985 р. вважається початком перебудови в СРСР і всього соціалістичного табору.

Згодом було проголошено курс на здійснення двох

взаємопов’язаних завдань: радикальної економічної реформи та демократизації суспільного життя і розширення гласності та суверенітет республік із збереженням єдиної союзної держави.

При цьому слід зауважити, що в Східній Європі (країнах Варшавського пакту), яка була під безпосереднім впливом СРСР, перебудова викликала велике пожвавлення до відродження і звільнення від нав’язаного Радянським Союзом соціалізму.

Проте, наприклад, в керівництва НДР проголошена перебудова викликала майже відкрите невдоволення, яке прагнуло зробити все, аби зменшити її вплив. Але серед широкого загалу населення перебудова викликала підтримку.

Так, приїзд М.Горбачова у жовтні 1989 року на святкування 40-річчя НДР призвело до розгортання масового руху за оновлення. Придушити ці виступи силою було неможливо. 11 жовтня керівництво СЄПН (Соціалістична Єдина Партія Німеччини) звернулося до населення з пропозицією провести референдум про майбутнє соціалізму на німецькій землі. 18 жовтня 1989

року в Східній Німеччині Хонеккер подав у відставку. Всім громадянам було надано право вільного виїзду з країни.

Далі події розгортались з небаченою швидкістю. 4 листопада 1989 року у Берліні відбулась 500-тисячна демонстрація. 7 листопада у відставку пішов уряд, а 8 листопада – все керівництво партії на чолі з Е.Кренцем. **9 листопада було зруйновано Берлінську стіну**

. 13 листопад 1989 року було створено новий уряд на чолі з Хансом Модровим. 2 грудня з конституції було вилучено статтю про провідну роль робітничого класу і його партії в житті суспільства. Увесь склад ЦК СЄПН подав у відставку.

Польща також відроджувалась...

Хвиля свободи валом котилася і з Європи на Схід - до комуністичного лігва. Природнім є те, що ця хвиля проходила через кордон (Залізну завісу) спочатку на заході СРСР (через Західну Україну, Прибалтику). І тому населення в Західних регіонах першими в Союзі знаходилися у стані пробудження та усвідомлення невідворотності реформування суспільно-економічного ладу.

Проте, життя показало, що створена більшовиками система не піддається реформуванню. Перебудова як “революція згори” не досягла поставлених цілей, натомість, всупереч задуму її ініціаторів, вона стимулювала революційний процес “знизу”, який врешті-решт призвів до знищення тоталітарної імперії.

В Кремлі (з великого переляку) розробляли свою тактику і стратегію протидії природним процесам і поспішно старались “демократизувати” і “припудрювати” свою діяльність, в тому числі шляхом прийняття деяких нормативних актів.

Приймалися нові та вносилися зміни до чинних законів СРСР, зокрема “Про підприємства в СРСР” від 26 травня 1988 р. Розпочалося реформування судової системи. Так, 20 червня 1989 р. Верховна Рада СРСР прийняла закон “Про статус суддів в СРСР”. 13 листопада 1989 р. приймаються Основи законодавства СРСР і союзних республік про судоустрій. У грудні 1989 р. Верховна Рада СРСР ухвалила цілий ряд нормативних актів, спрямованих на підвищення ролі суду. Істотні зміни вніс закон “Суд і арбітраж” від 27 жовтня 1989 року, приймалися нормативні акти, спрямовані на поліпшення діяльності органів прокуратури тощо.

Партійне керівництво в Українській РСР було в складнішому становищі (між молотом і кувальною), на яке тиснули зверху (з Москви) та прожарювали знизу (з Галичини). Узгоджуючи свої дії з Москвою та щоб заспокоїти український народ і показати видимість, що республіканська влада також піклується про “низи”, зокрема постановою Ради Міністрів УРСР від 2 вересня 1989 року № 229 зобов'язувалось урядові органи розробити 13 проектів законів та 14 інших нормативних актів, які необхідно було подати до Ради Міністрів УРСР, а саме, - законопроекти: Про загальні принципи економічної самостійності Української РСР, Про керівництво економікою і соціальною сферою в Українській РСР на принципах самоврядування і самофінансування, Концепція про розмежування компетенції республіканських органів і місцевих Рад народних депутатів в умовах перебудови керівництва економікою на принципах самоврядування і самофінансування, Про місцеве самоврядування і місцеве господарство, Про землю і землекористування, Про селянське господарство в Українській РСР, Про охорону природи (нова редакція), Про містобудування, Про бюджетні права Української РСР і місцевих Рад народних депутатів (нова редакція), Про місцеві податки і збори з населення та інші.

При цьому земельні питання, як основа державотворення та економіки залишались найактуальнішими. Тому одним з найважливіших правових актів, було прийняття Основ

законодавства Союзу РСР і союзних республік про землю від 28 лютого 1990 року, які мали регулювати земельні відносини в нових умовах.

Істотні зміни внесли також Закони СРСР “Про кооперацію в СРСР” від 6 березня 1990 року. та "Про загальні засади місцевого самоврядування і місцевого господарства в СРСР", який було введено в дію 9 квітня 1990 року постановою Верховної Ради СРСР.

На союзному рівні було зроблено спробу здійснити корінну реформу організації місцевої влади, де було прийнято Закон СРСР "Про загальні засади місцевого самоврядування і місцевого господарства в СРСР".

Згідно з постановою Верховної Ради СРСР від 9 квітня 1990 року про порядок введення в дію зазначеного Закону вважалися такими, що втратили силу, закони про основні права і обов'язки усіх ланок місцевих Рад народних депутатів. У той же час Верховним Радам союзних республік пропонувалось забезпечити розроблення і прийняття законодавчих актів, які б регулювали місцеве самоврядування республік. Закон СРСР від 9 квітня 1990 року містив основну ідею — перевести місцеві Ради з

режиму єдиного державного керівництва в режим місцевого самоврядування — і закріплював становище місцевих Рад як повноправних господарів на своїй території.

Розпочата перебудова в СРСР подала надію українцям відчувати себе господарями своєї землі.

У березні 1990 року відбулися вибори власне українських органів влади: Верховної Ради УРСР і місцевих рад. Вибори до місцевих Рад засвідчили переконливу перемогу демократичного блоку у Івано-Франківській, Львівській та Тернопільській областях. Похитнулася монополія компартії на владу і тут уперше компартія змушена була перейти в опозицію. Уперше в історії Україна одержала демократично обраний парламент.

Однак безкінечне зволікання в Союзі та в республіці повноцінної реалізації Основ законодавства Союзу РСР і союзних республік про землю, які було введено в дію з 15 березня 1990 року, в тому числі й на території України, створювали штучні перепони комплексному і системному реформуванню питань землі та її природних ресурсів і забезпечення виходу з економічної та соціальної кризи.

---

Незважаючи на це, друга сесія першого демократичного скликання (XXI скликання) Івано-Франківської обласної Ради народних депутатів від **20 квітня 1990 року**, керуючись чинним земельним законодавством, **пройняла дві ухвали щодо врегулювання земельних відносин на території області**

. Вони дали можливість землевпорядним органам і організаціям та місцевим Радам народних депутатів і їхнім виконавчим комітетам прискорити проведення землевпорядних робіт, розпочатих в кінці 80-тих. Робота намісцях пішла повним ходом, адже супроводжувалась продуманою методькою і методологією та постійним конотролем виконання завдань.

В свою чергу, доморощені (обласні та районні) противники відродження України продовжували організовувати шалений спротив та проводили дезінформацію щодо кожного кроку, особливо обласної Ради...

У зв'язку з введенням в дію Основ законодавства Союзу РСР і союзних республік про землю надалі до прийняття нового Земельного кодексу УРСР, Президія Верховної Ради Української РСР від 7 травня 1990 року прийняла Указ “Про деякі питання надання і вилучення земель в Українській РСР”.

Оскільки дехто, до сьогоднішнього дня, вважає, що обласна Рада народних депутатів не мала жодних прав у жовтні 1990 року здійснювати надання і вилучення земель для державних і громадських потреб відповідно до порядку, встановленого Земельним кодексом Української РСР, який діяв до 15 березня 1991 року, та відповідно до вимог Основ законодавства Союзу РСР і союзних республік про землю, доцільно в цій статті привести повний текст даного Указу, де Верховна Рада Української РСР постановила:

1. Місцевим Радам народних депутатів провадити надання і вилучення земель для державних і громадських потреб стосовно до порядку, встановленого Земельним кодексом Української РСР, затвердженим Законом УРСР від 8 липня 1970 року для виконавчих комітетів місцевих Рад народних депутатів, якщо інше не передбачене Основами законодавства Союзу РСР і союзних республік про землю, цим Указом та іншими актами земельного законодавства.

Раді Міністрів УРСР провадити надання і вилучення земельних ділянок у порядку, встановленому Земельним кодексом Української РСР.

## 2. Установити, що:

рішення про припинення права володіння і користування земельною ділянкою незалежно від її площі і видів угідь у випадках, передбачених статтею 9 (крім пунктів 5, 8, 10) Основ законодавства Союзу РСР і союзних республік про землю, та віднесення її до земель запасу з метою надання у володіння, користування і оренду для ведення селянського господарства та інших сільськогосподарських потреб приймаються районною, міською Радою народних депутатів;

граничні розміри земельних ділянок, що надаються для ведення селянського господарства, встановлюються обласною, Севастопольською міською Радою народних депутатів;

вилучення земельних ділянок незалежно від їх розмірів і видів угідь у колгоспів, радгоспів, інших державних, кооперативних, громадських підприємств, установ і організацій у межах сільських населених пунктів з метою надання їх у володіння, користування та оренду відповідно до статті 28 Основ законодавства Союзу РСР і союзних республік про землю здійснюється обласною,

Севастопольською міською Радою народних депутатів.

3.Цей Указ вводиться в дію з моменту його прийняття.

Голова Президії Верховної Ради Української РСР  
В.ШЕВЧЕНКО

Секретар Президії Верховної Ради Української РСР  
М.ХОМЕНКО

**Досить потужну і своєчасну роль відіграла Декларація  
про державний суверенітет України  
, прийнята Верховною Радою Української РСР  
16 липня 1990 року**

▪

Логічним продовженням Декларації про державний  
суверенітет став Закон “Про економічну самостійність

Української РСР", прийнятий 3 серпня 1990 року. Головними принципами економічної політики України було визнано: власність народу на її національне багатство та на національний дохід; різноманітність і рівноправність форм власності та їх державний захист; децентралізацію власності і роздержавлення економіки; повну господарську самостійність і свободу підприємництва всіх юридичних і фізичних осіб у рамках законів України тощо. Даним Законом було проголошено, що власність в УРСР виступає в: державній, колективній, індивідуальній (особистій і приватній трудовій власності) формах. Вони затверджені Законом УРСР "Про власність" від 7 лютого 1991 року, за яким на рівні з державною і приватною формою власності на землю було введено колективну власність на землю. При цьому відсутньою залишалась комунальна форма власності на землю.

Після затвердження сесією Івано-Франківської обласної Ради народних депутатів ([ухвала " Про земельну реформу в Івано-Франківській області](#)

**" від 30 жовтня 1990 року**

) обґрунтованих широкомасштабних матеріалів та землевпорядних документів з інвентаризації земель і землекористувачів, землеустрою та державного контролю, які попередньо було схвалено районними Радами народних депутатів, а також прийняття в столиці відповідних земельних звітів (форма 22), які, в свою чергу, було подані до Москви, розпочався ще більший панічний спротив та

метушня. З Києва викликалися численні комісії, які не могли знайти жодної зачіпки про визнання будь-якої незаконності в обґрунтованих діях і через це їх ще більше кидало в “гарячку”...

Коли Верховна Рада Української Радянської Соціалістичної Республіки оголосила, що всі землі Української РСР з 15 березня 1991 року стають об'єктом земельної реформи, відповідно до Постанови Верховної Ради Української РСР “Про земельну реформу” від 18 грудня 1990 року, якою також було введено в дію (з 15 березня 1991 року) новий Земельний кодекс Української РСР, противники підняли новий галас, що: начебто в Івано-Франківській області необхідно починати все з початку... При цьому забували, що закони зворотної сили не мають.

**З Києва до області також терміново прибув кореспондент газети “Голос України”, який довго вивчав матеріали, спілкувався з різними діячами і спеціалістами. Здається він досить об'єктивно, на той час (до ГКЧП), підійшов до висвітлення ситуації ...**

Піблікація вийшла у світ **28 березня 1991 року (газета “Голос України” № 60**

) під назвою:

«Я ЗНАЮ, ЩО РОБИТИ...»

***Читайте її на сторінці:***

[Реформу потрібно робити цілісно й розумно](#)

Ось так!.. тривали дискусії, роз'яснення, йшли крок за кроком до перемоги, наставало прозріння й були окремі поразки...